

УДК 378.037

Л. А. Карпець

*кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри української та іноземних мов
Харківської державної академії фізичної культури***СУЧАСНА ОСВІТНЯ ПАРАДИГМА В КОНТЕКСТІ МЕДІАКУЛЬТУРИ**

Перехід до нової ціннісно-цільової системи інформаційної цивілізації нині ускладнюється напруженими соціальними трансформаціями, які до певної міри позбавили вітчизняну освіту однієї з ключових її функцій – відтворення суспільства через трансляцію від покоління до покоління досвіду й знання, цінностей і норм культури. Численні проекти освітньої системи, які нині пропонуються, свідчать про активні пошуки нової освітньої парадигми. Постає низка проблем щодо орієнтації цих моделей на альтернативні філософські концепції, які не редукуються одна до одної, у жодних підходах до цілей і завдань, змісту й методичних засобів освітнього процесу та викликають неминучі труднощі в практичній реалізації теоретичних підґрунть. Основна проблема полягає в нез'ясованості змісту сучасної соціокультурної ситуації, яку часто називають «інформаційним проектом», у неочевидності ідеалів і цілей, які є адекватними інформаційному суспільству.

Оскільки на новому етапі цивілізаційного розвитку зростає значення сектора обслуговування галузі інтелектуальної діяльності, посилюється роль інформаційного сервісу, який здійснюється засобами масової інформації (далі – ЗМІ) як компонентами медіакультури. Саме в цьому сенсі справедливо стверджувати, що лише в інформаційному суспільстві медіакультура виходить на пріоритетні позиції.

На сьогодні макросвіт медіакультури являє собою повсякденний буттєвий контекст – самовизначення особистості, спрямовуючи процес індивідуально-особистісного становлення в просторі проблемного поєднання медіакультурної сутності та людської суб'єктивності. Усвідомлення початкової індивідуальної приналежності до світу медіа – динамічної конструкції, яку створює людина, – обумовлює різноманітність сюжетів орієнтування в дійсності, стимулює формування ціннісних категорій, змістовних позицій індивідуального буття як факторів самостворення особистості в сучасній соціокультурній ситуації. Вхідження в медіакультуру постає як практика умов відповідного освоєння проблемного поля людського існування.

Філософський сенс медіакультури проявляється метафоричним уявленням про людину як складний інформаційний процес, який урівноважує внутрішнє середовище організму та зовнішнє середовище його оточення шляхом обміну інформацією, що дає підстави інтерпретувати медіакультуру як природний прояв людського буття. Ось у чому криється детермінанта цієї складно пояснювальної на перший погляд легкості, з якою надособистісне є реальним, як зовнішнє щодо індивідуального, прийнятим свідомістю в системі взаємодії «людина – медіакультура».

Онтологічна укоріненість медіакультури проявляється в життєдіяльності людини, яка розкривається, як відомо, у діяльності, поведінці й спілкуванні як основних формах людської активності. Усі названі форми, що забезпечують відтворення та розвиток усіх компонентів людського світу (штучно створеного природного середовища, складної системи міжособистісних відносин, соціальних інститутів і духовного життя суспільства), опосередковано або в певному вигляді втілюються в медіакультурі – трансперсональній свідомості, що нині існує в суспільстві. Оскільки медіакультурний вплив є насамперед

людським актом, буття медіакультури не є буттям взятої окремо предметності. Людина творить медіакультуру та перебуває в ній, оскільки звернення до конкретного матеріалу медіакультурної дійсності доцільно розглядати як звернення до людини. За цією логікою таким зверненням є також медіаосвіта як можливість з'ясування траєкторії вхідження в медіакультуру, формування індивідуальних маршрутів розуміння останньої та ставлення до неї.

Безумовно, справа не лише та навіть не стільки у виявленні особистісних обдарувань, творчого потенціалу суб'єктів медіазанять, що само собою важливо й успішно реалізується в межах низки методик, у процесі медіаосвіти, власне медіаторчність як розгортання індивідуальних креативних евристичних можливостей не посідає домінуючої позиції в системі освітньої цілеспрямованості. На наше переконання, у феномені медіаосвіти ми виявляємо унікальну форму цілеспрямованого розвитку й опредмечування сутнісних характеристик людини як носія та творця культурної суті й значення. Осягнення медіакультури здійснюється через розвиток ментальної, морально-етичної, світоглядної, естетичної та інших важливих характеристик особистості, ширше – її духовної суб'єктивності. Забезпечення нових індивідуальних життєвих горизонтів і перспектив дозволяє говорити про людиноформувальну функцію медіаосвіти, а саме вдосконалення освіти в цілому, поглиблення й розширення її філософії.

Отже, тип культури й цивілізації, який освіті необхідно відтворювати найближчим часом, досить тісно пов'язується з домінуючою сьогодні медіасферою, а тому філософія освіти, займаючись виявленням базових культурних цінностей та основних світоглядних прерогатив освіти й виховання, просто приречена ввести медіакультуру до сфери своїх пріоритетних інтересів.

Філософія освіти інформаційного суспільства в умовах домінування медіакультури у вітчизняній філософії все частіше досліджується науковцями. Зокрема, з'явилася низка дисертацій учених (С.І. Резнікова, О.В. Пархоменко, Г.І. Фініна та інших). Філософія освіти, не замінюючи методологію педагогіки, може вирішувати проблеми полісферного характеру, які концентрують на освіті решту проявів людської діяльності, а також широкого кола питань, пов'язаних із напрямками розвитку освіти й людської особистості (їх досліджували Л.П. Буєва, А.П. Валицька, Б.С. Гершунський, Е.М. Гусинський, Л.М. Зеленина, Л.М. Лезгіна, І.Б. Романенко, В.С. Степон, В.І. Стрельченко, Ю.І. Турченинова, М.І. Фішер, В.П. Андрущенко, В.С. Бакірова, С.Ф. Клепко та інші науковці). Незважаючи на значну кількість опублікованих розвідок, захищених дисертаційних праць, багато питань щодо проблем освіти в сучасному медіапросторі залишаються дискусійними та потребують глибокого й детального аналізу. Тут є лакуни з дослідження впливу ЗМІ у створенні нової освітньої парадигми, яка зацікавлює фахівців із філософії освіти.

Об'єктивний вектор формування освітньої парадигми набуває сучасного історичного контексту, суть якого полягає в переході від техногенної до антропогенної цивілізації, інформаційного суспільства. Зазначена соціокультурна ситуація становлення нової освітньої парадигми інтерпретується нині переважно в термінах культурного процесу, що здійснюється в культуротворчому освітньому середовищі, усі елементи якого наповнені людською

суттю та слугують людині, яка вільно проявляє свою індивідуальність, здатну до культурного саморозвитку й самовизначення у світі культурних цінностей (роботи таких авторів, як Е.В. Бондаревська, В.М. Межуев, В.С. Солодкий та інші).

Значення медіаосвіти в сучасному інформаційному суспільстві розглядають Л.М. Баженова, Л.С. Зазнобіна, С.М. Пензіна, Ю.М. Рабінович, В.С. Собкін, І.В. Челишева, Е.М. Ястребцева, а також спеціалісти у сфері медіа: Е. Бевор, К. Безелгет, Д. Букінгем, К. Ворскоп, В.А. Возчіков, Ж. Гонне, Л. Мастерман та інші.

Отже, загальне знайомство з теоретичним дискурсом зазначеної проблеми свідчить як про її важливе значення для сучасного гуманітарного знання й розвитку соціуму, так і про недостатнє її наукове осмислення. Слід зазначити, що потреба якої в ґрунтовному аналізі, насамперед із філософських позицій взаємодії та взаємовпливу інформаційного суспільства, філософії освіти, медіакультури й медіаосвіти об'єктивно обумовлюється становленням нової цивілізаційної реальності.

Методологічна спрямованість щодо того, що усвідомлення дійсності, яке передбачає окреслення поведінкових переваг, здійснюється у сфері реального й духовного та є в процесуальному аспекті взаємопроникненням соціального й особистісного, розгортається індивідуальними актами вибору як способами орієнтації в зовнішньому різноманітті, що саме змістовно визначає вектор діяльності, успішність якої є наслідком адекватності дій соціокультурним викликам. Гіпотетично допустимою є певна модельна ситуація, у якій взаємодія з навколишнім середовищем вибудовується винятково нормативними маршрутами, у практичній площині переважає проблема умов, які детермінують можливий рівень розвитку тих або інших особистісних характеристик. Суттєве поєднання освіти, суспільства, техніки й культури логічно виводить на формулу відповідності особистісних соціорієнтацій, що домінують у певний момент суспільного очікування.

У християнській системі цінностей особистісна самобудова базується на духовних істинах віри, так само у сфері світській є начало, яке визначає світогляд, діяльність, тобто самореалізацію людини в процесі власного становлення. Таким є феномен культури, у горизонтах якої досягається сутність вчинків, руйнується ситуація вибору, формуються траєкторії. Тому особистісний розвиток у процесі освіти визначає орієнтаційні пріоритети та являє собою процес входження в культуру, власне ж досягнення світу – діяльнісне буття в культурі. Культуроцентристські тенденції філософії освіти виражено проявляються ще наприкінці минулого століття, змінюють домінують сутність освітньої парадигми: відбувається важлива «ідентифікація зрушення» в сприйнятті того, хто навчається, – потенціальна «соціовиробнича функція» до позиціонування його як суб'єкта культури. У філософському плані адекватна сучасним викликам освіта розглядається як спосіб формування сутності й розуміння. Особистість уже не лише «приспосовується» до існуючого досвіду, а окреслює під час навчання індивідуальну світоглядну позицію, тобто знаходиться в процесі становлення, розвитку. Уже не освоєння знань за всієї їх безсумнівної важливості визнається домінуючим, а звільнення й розвиток творчого потенціалу особистості. Справжнім стає знання, яке утворюється в процесі осмислення, рефлексії щодо обговорюваної предметності. Освіта як формування образу світу та людини в ньому забезпечує становлення особистості, яка перебуває в культурі, орієнтованій на морально-духовні здібності й обдарування особистості, яка є творінням культури, здатної до всебічного освоєння світу.

Ідеї філософсько-антропологічного, системного, культурного підходів до пізнання особистості та осмислення дійсності визнають комплексну дослідницьку стратегію в

дослідженні медіакультури. Зазначена стратегія сконцентрована в межах єдиного науково-філософського дослідження, оскільки світоглядні, соціальні, культурологічні, педагогічні фактори вивчення філософії освіти й медіакультури забезпечують їх взаємодоповнювальне поєднання.

У сучасному інформаційному суспільстві посилюється значення медіакультури в інтерпретації дійсності та формування векторів особистісного розвитку (зростання ролі фактора знання в життєдіяльності соціуму має на увазі розширення інформаційного «обслуговування» всього різноманіття суспільних процесів, що здійснюється переважно ЗМІ – «каналами зв'язку» суспільства й медіакультури), які вносять нову сутність у ціннісно-світоглядну систему освіти, філософію, що вже не може не враховувати медіакультурну детермінанту в пошуках адекватних відповідей на інформаційні виклики.

Протириччя між можливим і дійсним у формуванні образу реальності в контексті сучасних соціокультурних трансформацій певною мірою визначаються неузгодженістю між тим, що означає, та означуваним, суть яких закладається в терміні «інформаційне суспільство». Це суспільство має вагомий підстави називатися «суспільством знань» або «ерою знань, інформації й комунікації».

Справді, з одного боку, інформація пов'язує різні рівні та плани суспільного існування й дійсності, забезпечуючи становлення нового типу організації. Перетворювальний вплив інформаційно-комунікаційних технологій відчувають нині всі сфери людської життєдіяльності: і державні структури, і інститути громадського суспільства. Інформаційні технології стають значущим стимулом розвитку економіки, важливим фактором функціонування світових ринків інформації й знання, капіталу та праці, розвитку науки й освіти. Зміни в інформаційній сфері, викликані стрімким розвитком і розповсюдженням нових технологій, здійснюються в глобальному масштабі. Формування індустрії виробництва інформації в різних галузях знань – це вагомий доказ на користь адекватності поняття «інформаційне суспільство» щодо сучасного цивілізаційного етапу розвитку суспільства. З іншого боку, інформація вважається хоч і важливим, проте не визначальним стратегічним ресурсом суспільства; статусом такого ресурсу наділяється знання. Отже, сучасне суспільство орієнтується на знання як головний відновлюваний ресурс соціально-економічного розвитку; як глобальну інформаційну інфраструктуру, у якій обмін інформацією не має ні часових, ні просторових, ні політичних меж. Спостерігаються зростання ролі знань, інформаційних комунікацій, інформаційних продуктів і послуг у валовому внутрішньому продукті, становлення «молекулярної» (Д. Тапскотт) структури (розпад адміністративно-командної ієрархії, перехід до мобільних – «бригадних» – форм), міжмережева взаємодія, конвергенція ключових галузей економіки та інші нові явища у сферах технології, зайнятості, організації й управління, освіти та культури.

Поняття «інформація» та «знання» трактуються по-різному. Деякі дослідники стверджують, що нині інформаційне суспільство як суспільство «знання» ще остаточно не сформувалося. Сучасності притаманні такі характеристики, як «збільшення ролі знання в житті суспільства», «виробництво інтелекту й нових знань» тощо. Це є передчасним, оскільки об'єктивна реальність, у якій перебуває людина, – це лише повсюдне використання комп'ютерів, інформаційних технологій та Інтернету, а за поняттям «інформація» приховується саме комунікація, а не знання.

У сучасному науковому дискурсі закріпився термін «інформаційне суспільство», незважаючи на те, що він не охоплює характерну соціокультурну реальність. Варто зазначити, що термін «інформаційне суспільство» є достатньо виразним, осяжним, проте не має на увазі бук-

вальне сприйняття; це метафора, яка наповнює поняття «інформація» практично безкінечним змістом; «розширене» тлумачення інформації притаманне дослідницькій практиці останніх років. Суттєве окреслення поняття дозволяє успішно тлумачити власне життя, різноманіття його проявів, а також динамічний розвиток інформаційних засобів і технологій. Інформація є багатогранною й багатофункціональною, здатна виступати і як повідомлення, і як середовище, і навіть як важливий вид сировини, причому останнє, на відміну від матеріальних продуктів, під час споживання не зникає та не зменшується. Інформація навіть розглядається як знання, що динамічно співіснує з Всесвітом та розвивається разом із ним і завдяки ньому. Знання у вищому, абстрактному сенсі – це знання всього про все, знання, яке утворює та яке руйнує. У такому «всеохоплюючому» сенсі слід сприймати також поняття «інформаційне суспільство», тоді значення терміна проявляється з найбільшою повнотою.

Інформаційне суспільство інтерпретується нами як цивілізаційне становлення, перехід від індустріального етапу розвитку до нової соціокультурної, політико-економічної реальності, основними маркерами якої є теоретичне знання, інформація та високорозвинена сфера послуг. На основі реалій світового розвитку доведено, що деякі смислові футурологічні прогнози, які обґрунтовують зниження значення матеріального виробництва, у цілому не знаходять підтвердження в дійсності, оскільки передчасно говорити в глобальному масштабі про реальний вихід на пріоритетні позиції в структурі системи цінностей знань, інтелектуальної діяльності, які потіснили інтереси матеріального достатку й власності, хоча ця трансформація – одна з основних у теоретичному дискурсі інформаційного суспільства. У контексті реалізації «інформаційного проекту» в сенсі повсюдного вирішення матеріальних проблем, забезпечення високої якості безперервності освіти, торжества знання й високих технологій у всіх галузях діяльності можна навести приклади, коли суспільні очікування здаються справою віддаленого майбутнього, стрімко стаючи повсякденною практикою (успіхи мобільного зв'язку, цифрових медіа, систем управління); і навпаки, певні проблеми, які раніше заявляли про себе як уже вирішені, не знаходять подальшого підтвердження в сучасному житті, а тому в кращому випадку залишаються актуальними на невизначений строк (вирішення проблем міждержавних взаємовідносин у політичних, економічних, військових, культурних сферах мирного співіснування, глобалістики, екології тощо). Отже, сучасна соціокультурна ситуація інтерпретується як початкова стадія інформаційного суспільства, яке переживає певні трансформації.

В умовах формування інформаційної реальності й посилення експансії медіакультури розширює сферу своєї рефлексії філософія освіти, обґрунтовуючи перспективи інтеграції освіти та медіакультури, розробляючи стратегії осмислення медіареальності та, відповідно, саморозвитку й самовиховання особистості. Освітня реальність як формування порядку з хаосу передбачає наявність низки факторів, що забезпечують систематизацію та ефективне засвоєння знань, які розподіляють потоки інформації в конкретні тематичні русла, що створюють для особистості, яка розвивається, реальні життєві орієнтири. В умовах формування інформаційного суспільства таким системним началом стає медіакультура й освітнє середовище, у контексті якого реалізується перехід від предметно-диференційованих до інтеграційних принципів навчання. Специфіка розуміння кардинальних питань людського буття детермінує різноманіття освітніх підходів, проте різні образи філософії освіти передбачають об'єднувальну складову – медіакультурно-інформаційну, підтверджуючи тим самим, що проблема створення медій-

ного контексту процесу освіти виявляється серед пріоритетних за будь-якої освітньої парадигми.

У контексті становлення інформаційного суспільства розкривається зміст освіти як палітри різних сфер культури, які ввібрали духовну діяльність людини. Освічена, орієнтована на морально-духовні цінності особистість реалізує та розкриває протягом усього життя все, що закладено природою й набуто в процесі соціалізації. Освіта – ключова умова осягнення досвіду людства в освоєнні природного, соціального та власне культурного світу, сконцентрованого в культурі як способі й формі людського буття, історичній мірі людського способу життя. Аналізуючи культуру як сукупність цінностей, що передбачають матеріальну, духовну, фізичну та інші складові, очевидними є також певні їх відгалуження. Розвиток освіти, культури – це творчий процес, у якому закладено прагнення до пізнання й освоєння нових знань. Унікальність феномена освіти полягає в тому, що, забезпечуючи втілення особистості в культуру, широко розповсюджуються цінності останньої, вона сама стає культурою, відтворює й розвиває її, а освічена особистість постає не лише продуктом, а й творцем культури.

Виділення людинотворчої функції освіти як провідної розглядається як рух до онтологічних сенсів, освіта розуміється як ціле організоване буття людини в культурі. Освіта розгортається як «підйом до всезагального», специфічний людський спосіб перетворення природних задатків і можливостей. Те, що з початку існує лише як можливість, в освітньому процесі проявляється через образ людини, «відточений» педагогічною творчістю. Антропологічна складова освіти як важливий атрибут її самототожності визначає спрямованість методологічної рефлексії на механізм світовідчуття, світосприйняття, світорозуміння, свістворення особистості. У цілому ж формування онтологічно обґрунтованого проектного погляду на майбутнє освіти окреслює її з екзистенціальних смислів, ідеальних цільових пріоритетів, життєстверджувальних ціннісних орієнтирів.

Варто зазначити, що ціннісним на сьогодні є подальше дослідження пошуків нової освітньої парадигми, окреслення її моделей.

Література

1. Возчиков В.А. Медіакультурний фактор філософії образования / В.А. Возчиков // Філософія образования. – Новосибирск, 2007. – № 1. – С. 152–159.
2. Кириллова Н.Б. Медіакультура: от модерна к постмодерну / Н.Б. Кириллова. – М.: Академический проект, 2005. – 205 с.
3. Федоров А.В. Медіаобразование: история, теория и методика / А.В. Федоров. – Ростов-на-Дону: Изд-во ЦДВВР, 2001. – 708 с.

Анотація

Карнець Л. А. Сучасна освітня парадигма в контексті медіакультури. – Стаття.

У статті розглядається макросвіт медіакультури як домінуючи культури інформаційного суспільства, окреслюються пріоритети медіакультури у формуванні векторів особистісного розвитку людини, значення медіакультури в інтерпретації дійсності та формування векторів особистісного розвитку. У контексті становлення інформаційного суспільства розкривається зміст освіти як палітри різних сфер культури. Сучасні тенденції вимагають створення нової освітньої парадигми, яка викликає інтерес фахівців філософії освіти, зокрема, потребують розгляду аспекти взаємодії аудиторії та ЗМІ щодо особливостей впливу масової психології й персональної мотивації.

Ключові слова: медіакультура, медіаосвіта, освітня парадигма, «суспільство знань», філософія освіти, інформаційне суспільство.

Аннотация

Карпец Л. А. Современная образовательная парадигма в контексте медиакультуры. – Статья.

В статье рассматривается макромир медиакультуры как доминанты культуры информационного общества, определяются приоритеты медиакультуры в формировании векторов личностного развития человека, значение медиакультуры в интерпретации действительности и формировании векторов личностного развития. В контексте становления информационного общества раскрывается содержание образования как палитры разных сфер культуры. Современные тенденции требуют создания новой образовательной парадигмы, вызывающей интерес специалистов философии образования, особенно требуют рассмотрения аспекты взаимодействия аудитории и СМИ относительно влияния массовой психологии и персональной мотивации.

Ключевые слова: медиакультура, медиаобразование, образовательная парадигма, «общество знаний», философия образования, информационное общество.

Summary

Karpets L. A. Modern educational paradigm in the context of media culture. – Article.

Media culture is considered as dominated culture of the informative society the basis of being activity of the traditional electronic means of mass information which create sociocultured practice of the world with the help of verbal sound and visual images. Existentially – special senses of media education influences on a man in his creative search of personal essence, revealing and development of the potential abilities and efforts. In the contents of formation of information society the education is reopened as palettes of different spheres of culture.

Key words: media culture, media education, informative society, philosophy of education, “knowledge society”, philosophy of education, informational society.